

Barndomens återkomst.

Barndomens dramatiska händelser är inte minnen som ligger snällt på plats. På olika sätt ger de sig till känna i vårt vuxna liv.

Min barndom på jorden stavades Skärstad. Ett litet samhälle och en grön dal inklämt mellan Huskvarna och Gränna. När jag var nio år utlyste hembygdsföreningen ett lotteri, med hjälp av oss grundskoleelever. Den av oss som sålde flest lotter skulle själv få disponera ett helt häfte med lotter. Lotthäftet blev mitt. Med det vann jag två vinster:

25 liter bensin och en pläd i tovat ull. Vinsterna fanns att avhämta hos prosten i prästgården. Jag begav mig dit tillsammans med min pappa.

Prosten, som hette Ruben, tog emot oss på expedition. Han var klädd i svart kaftan. Vinsterna hölls inlåsta i bokföringsarkivet. Jag minns ännu med den förväntan jag såg nyckeln vridas om och den tunga plåtdörren dras upp. Draget från dörren förde med sig doften av åldrande dokument. Vinsterna överräcktes mig. Först pläden. På den la prosten det vita konvolutet med rätten till 25 liter bensin vid Caltex bensinmack i Gisebo.

Då inträffade det som satte outplånliga spår i mitt inre.

Min pappa tog kuvertet och räckte det över till prosten.

- Det här, sa min pappa med myndig stämma, ska prosten ha.

I förtvivlan insåg jag vad som höll på att hända. Pappa gav bort det som var mitt.

Prosten tog emot kuvertet med en tveksam rörelse. Han såg förtvivlan i min blick och vände sig vädjande till pappa.

”Men det är väl pojken som vunnit det”.

”Ja, svarade pappa, men nu ska prosten ha det. Varsågod”.

Prosten tyckte inte om det. Men pappa var nu ingen man satte sig upp emot; varken som son eller prost. Motvilligt tog Ruben brevet, knäppte med sina darriga fingrar upp kaftanen och lät breven glida ned i innerfickan.

I bilen hem grät jag förtvivlat.

”Du kan ju inte ge bort det som är mitt”, hulkade jag i baksätet.

Utan att vända på sig sa pappa irriterat:

”Vad fan skulle du med 25 liter bensin till?”

Till den frågan ägde jag intet svar.

Som andra oförrätter glömde jag även denna med tiden. Eller lagrade jag den snarare i

kroppen, i arkivskåp: barndom, vid mappen: skam och nederlag. Vi äger alla en sådan sektion i vår inre värld.

Där låg den alldeles bortglömd och samlade damm. En gång flöt dock minnet upp till ytan. Det inträffade under min utbildning till psykoterapeut. Föreläsaren introducerade oss i psykoanalytikern Erik H. Eriksons tankar om människans åtta åldrar. Hur erfarenheter och upplevelser vid åtta perioder dramatiskt pendlar åt två olika håll, samtidigt som vi kan uppnå något väsentligt. Ur spädbarnets kamp mellan tillit eller misstro föds vår förmåga till empati. Denna tid avlöses av perioden självständighet och skam då det egna jaget utvecklas. Initiativ och skuld, är förskoleålderns arena då livets målmedvetenhet tar form. Arbetsflit och underlägsenhet var, enligt Erikson, den period jag själv befann mig vid tiden för katastrofen med presentkortet på Caltex. Man lever då med ett krav att göra allt rätt och förväntar sig även samma ambition från vuxenvärlden. Så fortsätter det livet igenom, för att sluta i ålderdomen. Antingen blir man klok och nöjd, eller bitter och less på allt, påstod Erikson. Och det kan ju ligga något i det.

Föreläsaren ville illustrera det sagda med Ingmar Bergmans film Smultronstället, vilken han menade på ett förnämligt sätt återgav människans alla livskriser och åldrar enligt Erikson. Han knäppte på videon. Den gamle professorn Isak Borg färdas på riksettan från Stockholm till Lund för att ta emot en utmärkelse. Professorn stannar för att tanka bilen. En ung gänglig Max von Sydow fyller tanken med bensin. Då såg jag att det stod Caltex på hans overall! Jag flyttade blicken till filmens bakgrund och insåg att scenen var inspelad på Caltexmacken i Gisebo. Som en blixtnöje för det en ettrig tanke genom hjärnan. Det där är mina 25 liter som han nu fyller Isak Borgs bil med! Jag insåg med ens min samhörighet med det drama som Erikson ansåg utspelas i 7 - 12 åringens inre värld. Min mödosamt inarbetade vinst och den skamfyllda underlägsenheten då far gav bort av det som var mitt. Lönar det sig verkligen att uppnå något i livet?

Även prosten Ruben återkom senare i mitt liv. Det var vid min prästvigning.

Tillsammans med prostinnan Vera satt han vid kaffebordet efter prästvigningen. Jag hade på inbjudan skrivit att istället för presenter önskade jag insamla medel till en kaftan åt en kollega, vilken liksom jag prästvigdes denna sommar. Dock prästvigdes han inte i Växjö, utan i Tanzania. Vi hade träffats året innan i Jerusalem vid Hebrew University där vi båda var stipendiater.

Under prästvigningskaffet gick därför en kollektskål runt bland de närvarande. När skålen nådde prostinnan blev den stående. Vera var allmänt känd som föredömligt sparsam, för att inte säga snål:

”Ruben, jag tror du har en gammal kaftan i klädkammaren. Kan vi inte skicka den till negern”.

Ruben fick en förfärad vanmäktig blick som jag någon gång sett honom tidigare med. Just då kunde jag bara inte placera var och när. Men inför Veras makt var han tyst. Då kom räddningen från min prästvigningssassistent. Han kunde han vara otroligt kvicktänkt. Med trygg stämning sa han:

”Men Vera, det vet du väl att prästerna i Afrika, som är svarta har vita kaftaner och att vi som är vita har svarta kaftaner”. Inte är det väl en vit kaftan som Ruben har på vinden.

Inför denna lögn såg sig Vera nödgad att retirera. Men då portmonnän redan var i handen tittade hon sig misstroget omkring sig och mumlade. ”Jag tror nog allt att jag ska se hur det är med Ruben gamla kaftan”, varpå hon lät skålen passera vidare. Om det var detta som Erik H Erikson menade med ålderdomens vishet vet jag inte. Vera hade alltid varit förslagen då det gällde pengar.

Således kom det med posten en vecka senare en svart kaftan som luktade svettig gammal prästgubbe. Dock utan att någonsin komma till användning vare sig i Tanzania eller i Sverige. Sexton år bar iväg. Fort som det går i medelåldern. Jag blev psykoterapeut och hamnade allt längre bort från det kyrkliga. Kaftan bar jag aldrig.

Tills jag fick tjänst som stiftsadjunkt för kyrklig personalvård i Linköping.

Ett av mina första åliggande blev oväntat nog att delta vid en av biskopens stiftsmiddagar. På inbjudan stod att kaftan var anbefalld. En kall käre gick utmed ryggen på mig. Kaftan, det hade jag aldrig ägt någon egen.

Det var då som jag kom att tänka på prosten Ruben. Visst hade jag en gång fått en gammal kaftan av honom? Efter en stunds letande höll jag den luggslitna rocken i mina händer. Den luktade unket. Men den var en kaftan och den var svart. Jag kunde således uppfylla biskopens begäran.

Hemma igen efter hjortytterfilén i biskopsgården, knäppte jag av mig kaftanen. Den borde nog skickas på kemtvätt. Jag trevade runt i fodret efter något ännu läsligt tvättråd, när jag kände att de låg något i innerfickan.

Fram drog jag ett vitt kuvert, utan någon adress. Inuti det låg ett ark med Caltex femuddiga röda stjärna. Texten var skriven med bläckpenna i sirlig stil

”Ägaren av detta brev är berättigad till 25 liter högoktanig bensin, att hämtas på Caltex bensinstation i Gisebo. 24 maj 1966”.

En blinkning från en sedan länge död prost. Jag höll nu det kuvert jag en gång för 35 år sedan sträckt mig mot men så skamfullt förlorat och var således äntligen ägare till 25 liter bensin.

Men det är så med barndomsminnen. Man möts, känner igen och tvingas sedan åter ta avsked. De har spelat ut sin roll i det ögonblick man verkligen minns och förfogar över dem. Caltex blev Texaco. Och Texaco blev Preem. Det var alltför sent att bärga min självklara rätt. Livet går ju vidare, både för människor och för bensinbolag. Kanske är det så vi måste se på gångna oförrätter, gamla kränkningar och barndomens skamliga händelser. Det viktiga är att till slut få lämna dem, efter att en sista gång ha tummat på deras skrift och avtryck. Erik H. Erikson skulle ha hållit med. Jag stoppade ned brevet i kaftanens innerficka och hängde upp den på en galge.

Jakob Carlander